

Katsastusalan tilannekatsaus 2/2016

Sisällysluettelo

1	Tausta ja tavoite.....	1
2	Katsastuspalveluiden saatavuus.....	3
2.1	Toimilupamuutokset.....	3
2.2	Raskaan kaluston katsastuspalvelut	4
2.3	Katsastustoimipaikkojen aukioloajat.....	4
2.4	Katsastustoimipaikat ja liikennekäytössä olevat autot.....	5
3	Markkinat	8
3.1	Hintakehitys.....	8
3.2	Markkinaosuudet	9
4	Katsastuksen laatu	10
4.1	Katsastuksen laadun arviointi.....	10
4.2	Katsastustoimipaikkojen toiminnan laadun arviointi.....	15
4.3	Yhteenveto laadun kehityksestä.....	19
5	Valvonta	19
5.1	Katsastuksen valvonta.....	19
5.2	Valvontatarkastus.....	20
5.3	Erikoiskatsastusten valvonta	20
5.4	Testiajoneuvotoiminta	22
5.5	Palautteet katsastustoiminnasta	22
5.6	Ajoneuvojen uudelleen tarkastus	22
6	Työvoiman saatavuus ja katsastajakoulutuksen tilanne	23
6.1	Työvoiman saatavuus.....	23
6.2	Katsastajakoulutus.....	24
7	Tulevat muutokset.....	24
7.1	Katsastusdirektiivin muutos	24
8	Yhteenveto	25

1 Tausta ja tavoite

Tässä raportissa käsitellään katsastusalan kehitystä. Raportti on jatkoa vuonna 2015 julkaistuille Katsastuslain uudistuksen vaikutusten seuranta –raporteille sekä Katsastusalan tilannekatsaus 1/2016 –raportille. Tässä julkaisussa käydään läpi vuoden 2016 alkupuoliskolla tapahtunutta kehitystä sekä pyritään tarkastelemaan katsastusalan kehitystä aiempaa pidemmällä aikavälillä. Aikasarjoja on pyritty laajentamaan vuoteen 2012 saakka, jotta pystytään muodostamaan parempi kuva tilanteesta ennen 1.7.2014 tapahtunutta katsastuslainsäädännön muutosta.

1.7.2014 voimaan tullut uusi ajoneuvojen katsastustoiminnasta annettu laki antoi ensimmäistä kertaa mahdollisuuden katsastaa, huoltaa ja korjata autoja samalla kertaa samassa paikassa. Tämä oli suurin muutos katsastuslainsäädännössä sitten kilpailun avaamisen. Lainsäädännön muutoksen yhteydessä Trafille annettiin velvollisuus seurata ja arvioida lakiuudistuksen tavoitteiden täyttymistä. Lakimuutoksen tavoitteena¹ oli hillitä katsastushintojen nousua ja lisätä katsastuspalvelujen tarjontaa. Lailla pyrittiin myös helpottamaan katsastustoimipaikkojen sijoittumista alueellisen kysynnän mukaan sekä lisäämään katsastusalan kilpailua. Hallituksen esityksessä¹ mainittiin kaikkiaan yhdeksän tavoitetta:

1. Hillitä katsastushintojen nousua heikentämättä katsastuksen laatua
2. Lisätä katsastuspalvelujen tarjontaa
3. Helpottaa katsastustoimipaikkojen sijoittumista todellisen kysynnän mukaan
4. Lisätä katsastusalan kilpailua
5. Lisätä katsastusalan kustannustehokkuutta (käyttöaste)
6. Katsastustoiminnan kustannusten vähentäminen
7. Katsastuspalvelujen saatavuuden varmistaminen
8. Mahdollistaa yhden luukun periaate ja vähentää autoilijoiden asiointiaikaa ja –matkaa
9. Mahdollistaa pääsy katsastusalalle myös ammatti- ja erikoisammattitutkintojen kautta.

¹ Hallituksen esitys eduskunnalle ajoneuvojen katsastus- ja yksittäishyväksyntätehtävien järjestämisestä koskevaksi lainsäädännöksi, HE 17/2013.
<http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2013/20130017>

Lakiehdotuksen hyväksymisen yhteydessä eduskunta hyväksyi myös kolme sitä koskevaa lausumaa², joista kaksi koski lain vaikutusten seuranta ja raportointia:

Lausuma
2: Eduskunta edellyttää, että lain vaikutuksia seurataan ja arvioidaan erittäin tiiviisti. Erityisen tärkeää on seurata ja arvioida katsastustoiminnan puolueettomuuden, riippumattomuuden ja muun asianmukaisuuden turvaamiseen liittyvien säännösten noudattamista ja vaikutuksia, markkinoiden sekä alueellisen palvelutarjonnan ja hintojen kehittymistä sekä raskaan liikenteen katsastusverkoston riittävyttä. Tarvittaessa tulee ryhtyä toimenpiteisiin sääntelyn tarkistamiseksi.

Lausuma
3: Eduskunta edellyttää, että lain tavoitteiden toteutumisesta, lain vaikutuksista sekä mahdollisista lain muutostarpeista tulee toimittaa kattava selvitys liikenne- ja viestintävaliokunnalle viimeistään vuoden 2016 loppuun mennessä.

Tässä raportissa seurataan ja arvioidaan eduskunnan lausumien mukaisia asioita ja lisäksi tarkastellaan laajemmin katsastusalan kehitystä ja tilannetta.. Luvussa 2 tarkastellaan katsastuspalveluiden saatavuutta. Luvussa 3 keskitytään markkinoiden kehitykseen. Katsastuksen laatua käsitellään luvussa 4. Katsastuksenvalvonnan menetelmiä ja tuloksia käsitellään luvussa 5. Luvussa 6 kuvataan katsastajien koulutus- ja työvoima-asioita. Luku 7 keskittyy katsastuksen lainsäädäntöön ja sen tuleviin muutoksiin.

² HE 17/2013 – Lausumat 1–3, hyväksytty täysistunnossa 12.11.2013.
<http://www.eduskunta.fi/triphome/bin/lax3000.sh?TUNNISTE=HE+17/2013>

2 Katsastuspalveluiden saatavuus

Katsastustoimilupien määrä on jatkanut kasvamistaan melko tasaisesti siitä asti kun katsastusala avattiin kilpailulle. Kuitenkin vuoden 2014 keväästä alkaen toimilupien määrän kasvu on hiukan kiihtynyt. Kiihtyminen näyttäisi alkaneen jo hieman ennen lakimuutoksen voimaantuloa. Tämä saattaa olla seurausta siitä, että ennen lakimuutosta osa toimijoista halusi vielä katsastustoimilupansa vanhoilla ehdoilla. Toimilupien määrä kasvu on kuitenkin jatkunut heinäkuuhun 2016 saakka samalla entistä nopeammalla tahdilla. Toimilupien määrän kehitys vaikuttaa siltä, että lakiuudistuksen tavoite alalle tulon helpottamiseksi toteutui.

2.1 Toimilupamuutokset

Katsastustoimipaikoilla oli vuoden 2016 kesäkuun lopussa yhteensä 494 toimilupaa. Korjaamoille myönnettiin vuoden 2016 alkupuoliskolla seitsemän toimilupaa, kaikille kevyeen määräaikaikatsastukseen. Muille toimipaikoille myönnettiin 11 toimilupaa. Vuoden 2015 kesäkuun lopusta katsastustoimipaikkojen lukumäärä lisääntyi 31 kappaleella. Vuoden 2016 alkupuoliskossa yksi katsastustoimipaikka lopetti katsastustoiminnan.

Katsastuspalveluiden saatavuus alueellisesti on säilynyt hyvänä. Katsastustoimipaikkojen määrä väheni vuoden 2016 alkupuoliskolla vain Kanta-Hämeessä yhdellä. Muissa maakunnissa katsastustoimipaikkojen määrä pysyi samana tai kasvoi.

Taulukko 1. Katsastustoimipaikkojen lukumäärä maakunnittain.

Maakunta	Katsastustoimipaikkojen määrä 1.1.2016	Katsastustoimipaikkojen määrä 1.7.2016
Etelä-Karjala	15	15
Etelä-Pohjanmaa	23	25
Etelä-Savo	17	18
Kainuu	9	10
Kanta-Häme	18	17
Keski-Pohjanmaa	7	7
Keski-Suomi	22	23
Kymenlaakso	17	19
Lappi	34	36
Pirkanmaa	37	38
Pohjanmaa	14	15
Pohjois-Karjala	14	14
Pohjois-Pohjanmaa	45	46

Pohjois-Savo	22	22
Päijät-Häme	16	18
Satakunta	21	22
Uusimaa	101	104
Varsinais-Suomi	40	45

2.2 Raskaan kaluston katsastuspalvelut

Katsastuspalveluita raskaille ajoneuvoille tarjosi vuoden 2016 kesäkuun lopulla 347 toimipaikkaa. Näistä 294 toimipaikkaa tarjoaa kaikkia katsastuspalveluita. Loput 54 katsastustoimipaikkaa suorittavat ainoastaan määräaika- ja valvontakatsastuksia. Raskaan kaluston katsastuksia suorittavien toimipaikkojen määrä on laskenut kesäkuun 2014 lopusta kesäkuun loppuun 2016 52 toimipaikalla. Palveluita raskaille ajoneuvoille on edelleen tarjolla kaikkialla Suomessa. Maakunnissa raskaiden ajoneuvojen katsastuspalvelut ovat keskittyneet hieman aiempaa enemmän suurempiin kaupunkeihin.

2.3 Katsastustoimipaikkojen aukioloajat

Klo 17 jälkeen vähintään kerran viikossa aukiolevien katsastustoimipaikkojen määrä kasvoi tammikuusta heinäkuun alkuun mennessä kuudella. Kahdeksassa maakunnassa klo 17 jälkeen aukiolevien toimipaikkojen määrä lisääntyi ja kolmessa maakunnassa väheni.

Suurempi muutos näyttää tapahtuneen lauantaisin aukiolevien toimipaikkojen määrässä. Vuoden 2016 tammikuussa lauantaisin oli auki 70 katsastustoimipaikkaa, kun heinäkuussa ainoastaan 50. Vain Keski-Suomen maakunnassa lauantaisin aukiolevien toimipaikkojen määrä on kasvanut. Muissa maakunnissa lauantaisin aukiolevien toimipaikkojen määrä on laskenut tai pysynyt ennallaan.

Katsastustoimipaikkojen ilta-aukioloaikojen osalta ei voida vielä todeta selkeää trendiä muutoksista. Iltaisin aukiolevien toimipaikkojen määrä on hieman laskenut tammikuusta 2015, mutta noussut tammikuuhun 2016 verrattuna. Niiden katsastustoimipaikkojen määrä, jotka ovat auki myös lauantaisin, on vähentynyt koko tarkkailujakson ajan. Viimeisen tarkastellun puolivuotiskauden aikana muutos on ollut erityisen nopeaa.

Taulukko 2. Katsastustoimipaikkojen aukiolo maakunnittain.

Maakunta	Toimipaikkoja, jotka auki klo 17 jälkeen ainakin 1 pv/vk			Toimipaikkoja, jotka auki lauantaisin		
	9.1.2015	4.1.2016	1.7.2016	9.1.2015	4.1.2016	1.7.2016
Etelä-Karjala	1	2	1	1	2	1
Etelä-Pohjanmaa	0	1	1	2	5	2
Etelä-Savo	0	0	0	1	2	2
Kainuu	1	0	1	0	0	0
Kanta-Häme	2	1	2	5	2	1

Keski-Pohjanmaa	3	1	3	0	0	0
Keski-Suomi	2	2	4	4	3	4
Kymenlaakso	0	0	0	3	3	1
Lappi	0	0	1	3	0	0
Pirkanmaa	5	5	4	7	7	4
Pohjanmaa	0	0	0	1	1	0
Pohjois-Karjala	1	1	1	4	3	2
Pohjois-Pohjanmaa	4	4	5	3	4	4
Pohjois-Savo	1	1	0	3	1	0
Päijät-Häme	2	1	1	2	1	1
Satakunta	1	0	1	2	2	1
Uusimaa	28	20	21	24	22	17
Varsinais-Suomi	9	7	7	9	12	10
Yhteensä	60	46	52	74	70	50

2.4 Katsastustoimipaikat ja liikennekäytössä olevat autot

Henkilö- ja pakettiautojen määrä asemaa kohden oli pienin Lapissa (2996) ja suurin Pohjanmaalla (7599). Keskiarvoa (5927) vähemmän autoja oli myös Etelä-Karjalassa, Etelä-Pohjanmaalla, Etelä-Savossa, Kainuussa, Kymenlaaksossa ja Pohjois-Pohjanmaalla. Keskimääräistä enemmän autoja toimipaikkaa kohden oli myös Kanta-Hämeessä, Keski-Pohjanmaalla, Keski-Suomessa, Pirkanmaalla, Pohjois-Karjalassa, Pohjois-Savossa, Päijät-Hämeessä, Satakunnassa, Uudellamaalla ja Varsinais-Suomessa.

Kuudessa maakunnassa ajoneuvojen määrä suhteessa katsastustoimipaikkoihin laski. Suurin muutos tapahtui Kainuussa, henkilö- ja pakettiautojen määrä / toimipaikka laski 11,25 %:a. Toimipaikkojen lisääntyminen ja paikoitellen myös liikennekäytössä olevan ajoneuvokannan pieneneminen näyttäisi johtavat keskimääräisen käyttöasteen laskemiseen katsastustoimipaikoilla. Toisaalta yhdeksässä maakunnassa tilanne oli päinvastainen. Paikallisesti kilpailutilanne vaikuttaa katsastustoimipaikkojen käyttöasteisiin merkittävästi ja yksittäiset katsastustoimipaikat poikkeavat merkittävästi maakunnittaisista keskiarvoista.

Taulukko 3. Katsastustoimipaikat ja henkilö- ja pakettiautokanta maakunnittain.

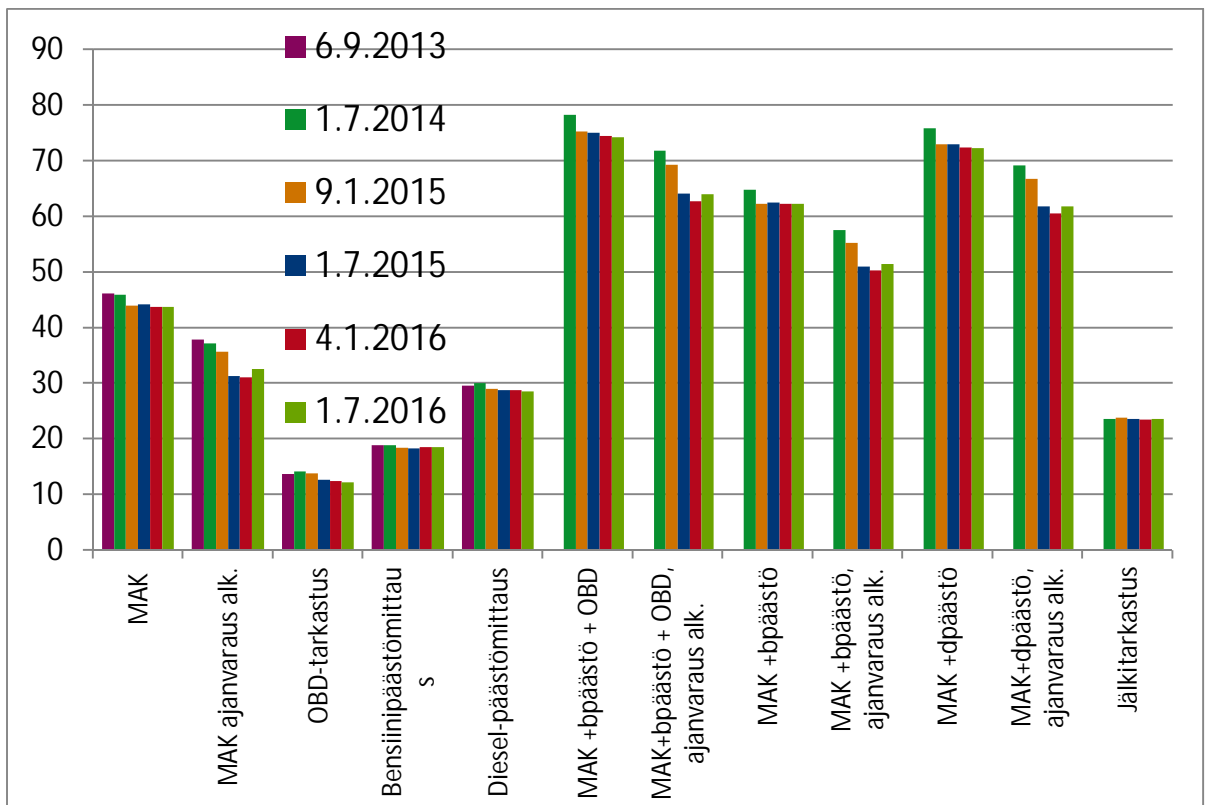
Maakunta	Asemia kpl	Liikennekäytössä olevia hlö-autoja	Liik.käytössä olevat paket- tiautot	Osuus autoista %	Liik.käytössä olevia hlö- ja pakettiautoja /toimipaikka
Etelä-Karjala	15	72 191	6 826	2,63 %	5268
Etelä-Pohjanmaa	25	111 047	17 048	4,27 %	5124
Etelä-Savo	18	80 417	10 250	3,02 %	5037
Kainuu	10	39 633	5 673	1,51 %	4531
Kanta-Häme	17	94 459	10 928	3,51 %	6199
Keski-Pohjanmaa	7	37 038	4 909	1,40 %	5992
Keski-Suomi	22	137 275	16 099	5,11 %	6972
Kymenlaakso	19	97 881	9 580	3,58 %	5656
Lappi	36	92 899	14 967	3,59 %	2996
Pirkanmaa	38	247 188	26 925	9,13 %	7214
Pohjanmaa	15	101 050	12 929	3,80 %	7599
Pohjois-Karjala	14	86 380	10 586	3,23 %	6926
Pohjois-Pohjanmaa	46	195 325	24 040	7,31 %	4769
Pohjois-Savo	22	123 991	15 096	4,63 %	6322
Päijät-Häme	18	100 455	11 188	3,72 %	6202

Satakunta	22	123 761	16 906	4,69 %	6394
Uusimaa	104	702 818	72 491	25,83 %	7455
Varsinais-Suomi	45	242 825	28 456	9,04 %	6028
Yhteensä	493	2686633	314 897	100,00 %	5927

3 Markkinat

3.1 Hintakehitys

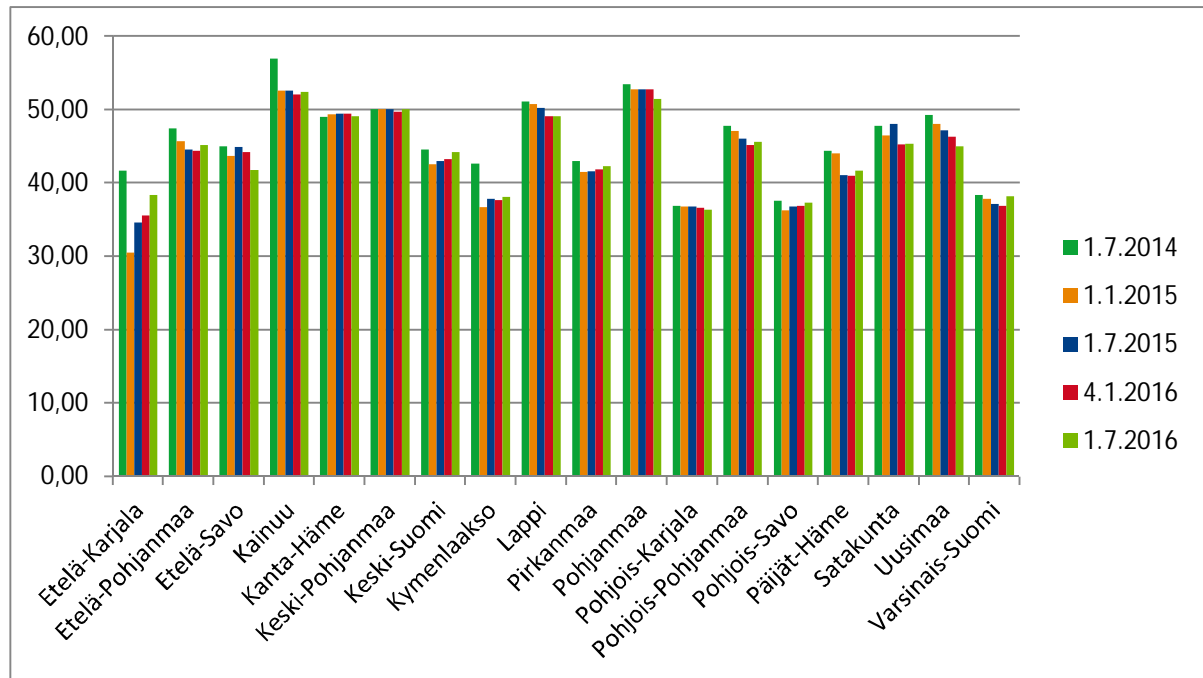
Vuoden 2016 alkupuoliskolla määräaikaikatsastusten hintojen lasku näyttää pysähtyneen. Trafin Katsastushinnat.fi –palvelulta hankkimien hintatietojen perusteella näyttää siltä, että määräaikaikatsastuksen, tarvittavien päästömittausten sekä edelliset käsittävien katsastuspakettien hinnat ovat pysyneet käytännössä muuttumattomina. Kuitenkin etukäteisvarauksesta annettavat alennukset näyttävät pienentyneen, eli etukäteen varattujen määräaikaikatsastuksien sekä katsastuspakettien hinnat ovat hieman nousseet vuoden 2016 alkupuoliskon aikana. Määräaikaikatsastus maksoi 1.7.2016 keskimäärin 43,70 €(ajanvarauksella 32,5 €). Määräaikaikatsastuksen ja bensiinipäästömittauksen keskihinta oli 62,30 €(ajanvarauksella 51,50 €) ja määräaikaikatsastuksen ja dieselpäästömittauksen keskihinta oli 72,30 €(ajanvarauksella 61,80 €). Vuoden 2013 syyskuusta on määräaikaikatsastuksen keskihinta laskenut n. 5,3 %:a. Etukäteen varattavan määräaikaikatsastuksen keskihinta laski samana aikana yli 14 %:a. Myös päästömittausten hinnat laskivat ajalla jonkin verran.

Kuva 1. Määräaikaikatsastuksen ja päästömittausten hintakehitys.

Ilman etukäteisvarausta suoritettavan määräaikaikatsastuksen hinta on laskenut viidessä maakunnassa ja noussut yhdessätoista maakunnassa vuoden 2016 alkupuoliskolla. Lapissa keskihinnassa ei tapahtunut muutosta. Valtaosassa maakuntia muutokset ovat suuruudeltaan muutamia kymmeniä senttejä. Etelä-Karjalan maakunnassa on muusta Suomesta poiketen määräaikaikatsastusten keskihinta jatkanut nousuaan vuoden 2015 alusta alkaen. Vuoden 2016 alkupuoliskolla keskihinnan nousu oli

2,8 € joka oli suurin muutos maakuntien keskihinnoinnissa. Etelä-Karjalan määräaikaiskatsastusten keskihinta on kuitenkin, jatkuvasta noususta huolimatta, edelleen alueellisesti vertailtuna edullisella tasolla.

Kuva 2. Ilman etukäteisvarausta suoritettavan määräaikaiskatsastuksen hinnan kehitys maakunnittain.

3.2 Markkinaosuudet

Tällä hetkellä katsastusala näyttää kehittyvän kohti pienempiä yrityksiä. Suurten toimijoiden markkinaosuudet ovat jatkaneet pienenemistään. Valtaosa katsastusyrittäjistä on pieniä, yhden tai korkeintaan muutaman toimipaikan yrityksiä. on esitetty viiden tällä hetkellä suurimman toimijan markkinaosuudet vuodesta 2012 alkaen. Merkittävin muutos markkinaosuuksissa näyttäisi olevan suuriin ketjuihin kuulumattomien yritysten yhteisen markkinaosuuden kasvu 38 %:sta yli 48 %:n vuoden 2012 jälkeen. Suurista toimijoista ainoastaan HelppoKatsastus Oy on kasvattanut markkinaosuuttaan avaamalla runsaasti uusia toimipaikkoja. A-Katsastus Oy ja Yksityiset K-asetat Oy kuuluvat A-Katsastus konserniin.

Taulukko 4. Katsastusyrietysten markkinaosuuksien kehitys.

Yritys	Markkinaosuus 2012	Markkinaosuus 2013	Markkinaosuus 2014	Markkinaosuus 2015	Markkinaosuus 2016 (tammi-kesäkuu)
A-Katsastus Oy	33,20 %	32,40 %	29,10 %	27,10 %	25,60 %
K1 Katsastajat Oy + K1 Total Oy	13,60 %	12,40 %	14,80 %	12,00 %	12,60 %
Yksityiset K-asetat Oy	10,30 %	9,80 %	8,40 %	7,40 %	6,60 %
HelppoKatsastus Oy	1,80 %	2,20 %	2,00 %	3,00 %	3,80 %
E. Valjakka Oy	3,00 %	2,90 %	2,70 %	2,70 %	2,60 %

Muut	38 %	40,30 %	42,90 %	47,80 %	48,80 %
Yhteensä	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

Lakimuutoksen yhteydessä pyrittiin helpottamaan alalle tuloa. Uusien pienien yritysten alalle tuloa on mahdollisesti helpottanut se, että nykyisin on mahdollista hankkia toimilupa vain kevyiden ajoneuvojen katsastamiseen ja silloin myös katsastustoiminnasta vastaavan henkilön pätevyysvaatimukset koskevat vain kevyiden ajoneuvojen katsastuksia. Tämän vuoksi katsastustoiminnan aloittamisen kustannukset ovat pienentyneet ja katsastustoiminnasta vastaavaksi soveltuvien henkilöiden määrä on kasvanut.

4 Katsastuksen laatu

Katsastuksen tavoitteena on vähentää liikenteessä kuolleiden ja loukkaantuneiden henkilöiden sekä ympäristöhaittojen määrää varmistamalla, että liikenteessä käytettävät ajoneuvot pidetään turvallisessa ja ympäristön kannalta vaatimustenmukaisessa kunnossa.

Direktiivin (2014/45/EU) mukaan ajoneuvojen liikennekelpoisuutta tai ympäristöystävällisyyttä heikentävien vikojen havaitseminen ja korjaaminen jo varhaisessa vaiheessa ehkäisisi onnettomuuksia tai voisi lieventää onnettomuuksien seurauksia sekä parantaisi ympäristön tilaa vähentämällä viallisista ajoneuvoista aiheutuvien ympäristöhaittojen määrää.

4.1 Katsastuksen laadun arviointi

Katsastuksen laatu voidaan määritellä katsastuksen kyvyksi havaita ja vähentää liikenteessä käytettävien ajoneuvojen liikennekelpoisuutta heikentäviä sekä tarpeettomia ympäristöhaittoja aiheuttavia vikoja. Toisin sanoen mitä tehokkaammin katsastuksessa havaitaan ajoneuvoissa olevat viat, sitä todennäköisimmin katsastuksen avulla vähennetään liikenteessä kuolleiden ja loukkaantuneiden henkilöiden sekä liikenteestä aiheutuvien ympäristöhaittojen määrää ja sitä laadukkaammasta katsastuksen on kyse.

Tässä raportissa katsastuksen laatua ja laadunkehitystä arvioidaan analysoimalla katsastuksista Trafin ylläpitämään ajoneuvoliikennerekisteriin tallennettuja vikatietoja, hylättyjä katsastuspäätöksiä sekä ajoneuvojen teknisiä tietoja ja hyödyntämällä katsastuksen laadun mittaamiseen tilastollisia prosessin ohjausmenetelmiä (*statistical process control*).

Ajoneuvoliikennerekisteriin tallennettuja tietoja analysoimalla on osoitettu, että katsastuksissa havaittujen vikojen, hylättyjen katsastuspäätösten ja katsastukseen esitettyjen ajoneuvojen iän välillä on voimakas korrelaatio. Toisin sanoen ajoneuvojen ikääntyessä katsastuksessa havaittujen vikojen ja hylättyjen katsastusten osuus kasvaa voimakkaasti.

Kun alle kahdeksan vuotta vanhoista ajoneuvoista hylättiin 1.7.2015 - 30.6.2016 välisenä aikana katsastuksessa alle yhdeksän prosenttia, 14 vuotta ja sitä vanhemmista ajoneuvoista hylättiin lähes 40 prosenttia. Myös vakavien vikojen (2-vika) suhteellinen osuus kasvoi siirryttäessä alle kahdeksan vuotta vanhojen ajoneuvojen katsastuksista 14 vuotta ja sitä vanhempien ajoneuvojen katsastuksiin noin 12 prosentista

noin 85 prosenttiin. Lisäksi alle kahdeksan vuotta vanhojen ajoneuvojen katsastuksissa havaittujen vähäisten vikojen (1-vika) suhteellinen osuus oli alle 30 prosenttia, mutta 14 vuotta ja sitä vanhempien ajoneuvojen katsastuksissa osuus oli yli 95 prosenttia. Toisin sanoen siirryttäessä alle kahdeksan vuotta vanhojen ajoneuvojen katsastustuloksista 14 vuotta ja sitä vanhempien ajoneuvojen katsastustuloksiin kasvoi hylättyjen ajoneuvojen osuus noin neljä kertaa suuremmaksi, vakavien vikojen (2-vika) osuus noin seitsemän kertaa suuremmaksi ja vähäisten vikojen (1-vika) osuus yli kolme kertaa suuremmaksi (Yhdessä katsastuksessa voidaan havaita useita samaan vakavuusluokitteluun kuuluvia vikoja).

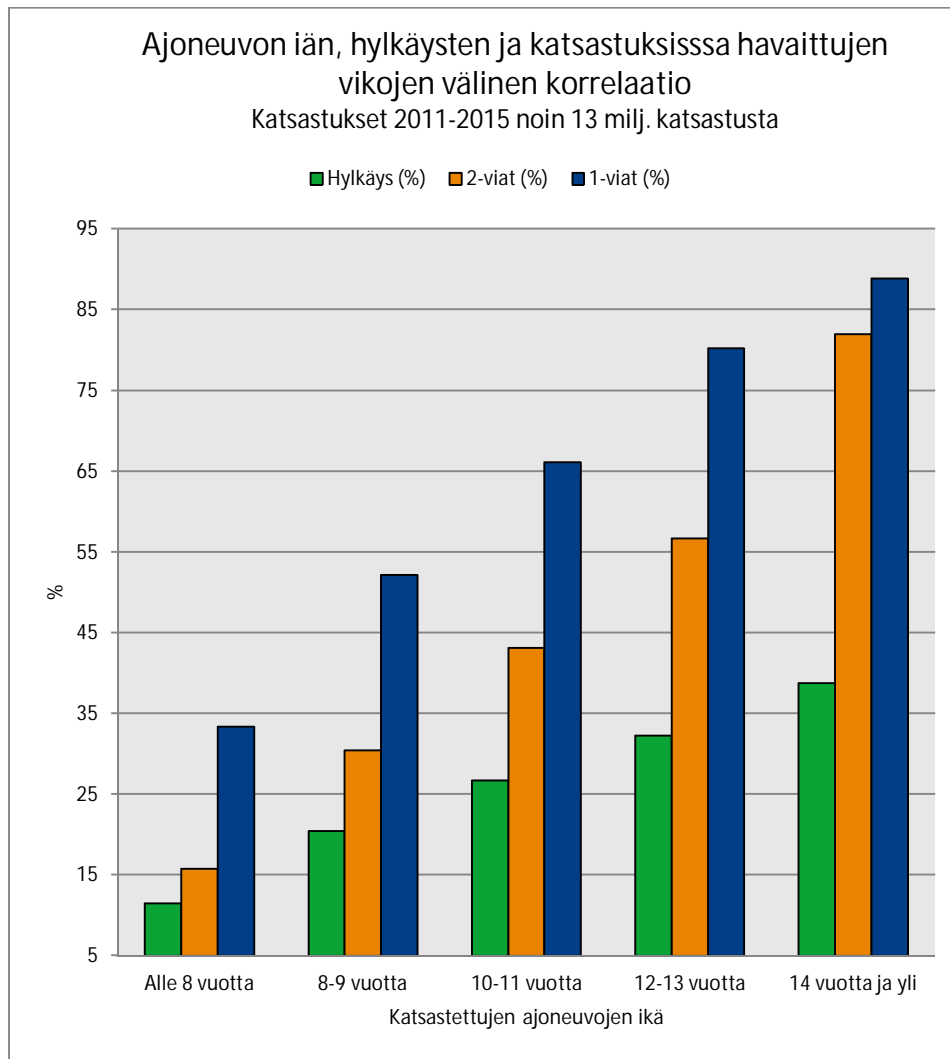
Direktiivin (2009/40/EY) mukaan katsastuksessa havaitut viat tulee luokitella seuraavalla tavalla:

Korjauskehotus (1-vika) on vähäinen vika, jolla ei ole merkittävää vaikutusta ajoneuvon turvallisuuteen eikä ympäristöön.

Hylätty (2-vika) on vakava vika, joka voi vaarantaa ajoneuvon liikenneturvallisuuden, vaikuttaa ympäristöön taikka aiheuttaa vaaraa muille tienkäyttäjille.

Ajokielto (3-vika) on vaarallinen vika, joka suoraan tai välittömästi vaarantaa liikenneturvallisuuden tai aiheuttaa merkittävää haittaa ympäristölle.

Katsastuksissa havaittujen vikojen, hylättyjen katsastuspäätösten ja katsastettujen ajoneuvojen iän välinen korrelaatio voidaan esittää Kuva 3 mukaisella tavalla.

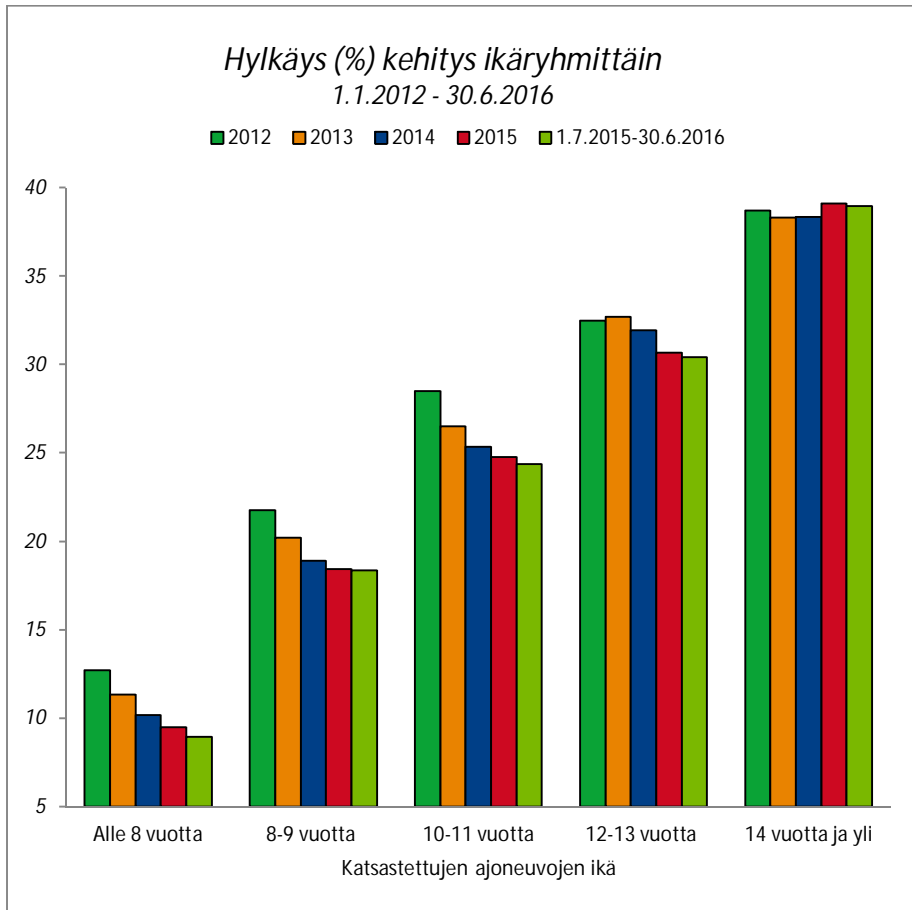

Kuva 3. Katsastuksissa havaittujen vikojen ja hylättyjen katsastuspäätösten sekä katsastettujen ajoneuvojen iän välinen korrelaatio (Määräaikaikatsastukset 2011-2015, yht. noin 13 milj. katsastusta).

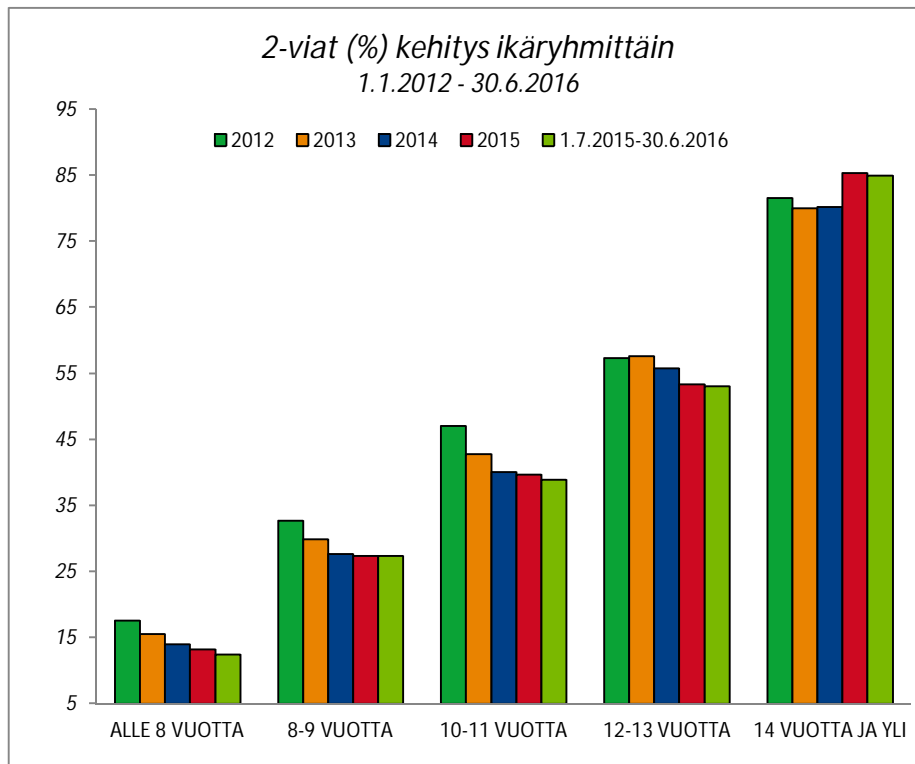
Tarkasteltaessa katsastuksissa havaittujen vikojen ja hylättyjen katsastusten suhteellisten osuuksien voimakasta kasvua on ymmärrettävä, ettei kasvu ole yksistään seurausta ajoneuvojen ikääntymisestä. Ajoneuvojen ikääntymisellä on useimmiten yhteys myös moniin muihin tekijöihin, kuten ajoneuvon ajomäärän kasvuun (matkamittarilukema), huollon laatuun ja määrään, omistajuuteen (leasing/yksityinen), ajoneuvosta huolehtimiseen käytettäviin panoksiin, ajoneuvojen käyttötarkoitukseen, käyttöympäristöön, käyttötapaan, ympäristövaikutusten kokonaismäärään (kuten korrosio) sekä ajoneuvojen teknisiin ominaisuuksiin ja ajoneuvotekniikan laadun kehitykseen.

Toisin sanoen tarkasteltaessa ajoneuvojen ikääntymisen vaikutuksia ajoneuvoissa havaittujen vikojen ja hylättyjen katsastuspäätösten suhteellisiin määriin tarkastellaankin lukuisten eri tekijöiden aiheuttamia yhteisvaikutuksia.

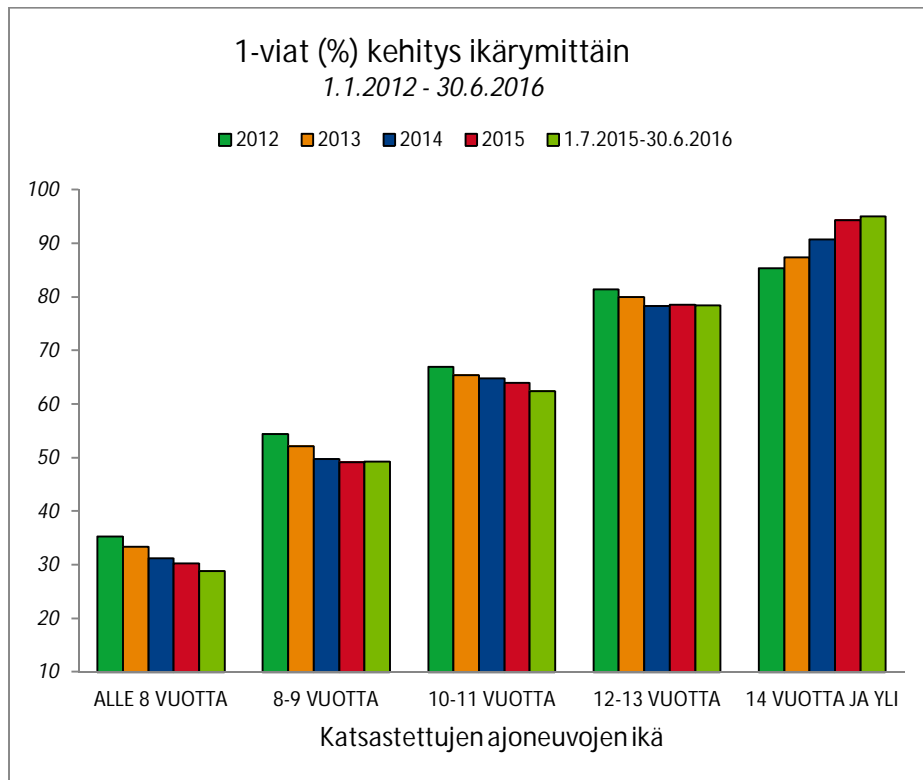
Kuva 4, Kuva 5, Kuva 6 on esitetty hylättyjen katsastusten sekä vikahavaintojen suhteelliset osuudet (%) ikäryhmittäin 1.1.2012 – 30.6.2016 välisenä aikana suoritetuissa katsastuksissa.

Kuva 4. Eri-ikäisten ajoneuvojen hylättyjen katsastusten suhteellisten osuuksien kehitys 1.1.2012 - 30.6.2016 välisenä aikana.

Kuva 5. Eri-ikäisten ajoneuvojen katsastuksissa havaittujen vakavien vikojen (2-vika) suhteellisten osuuksien kehitys 1.1.2012 – 30.6.2016 välisenä aikana.

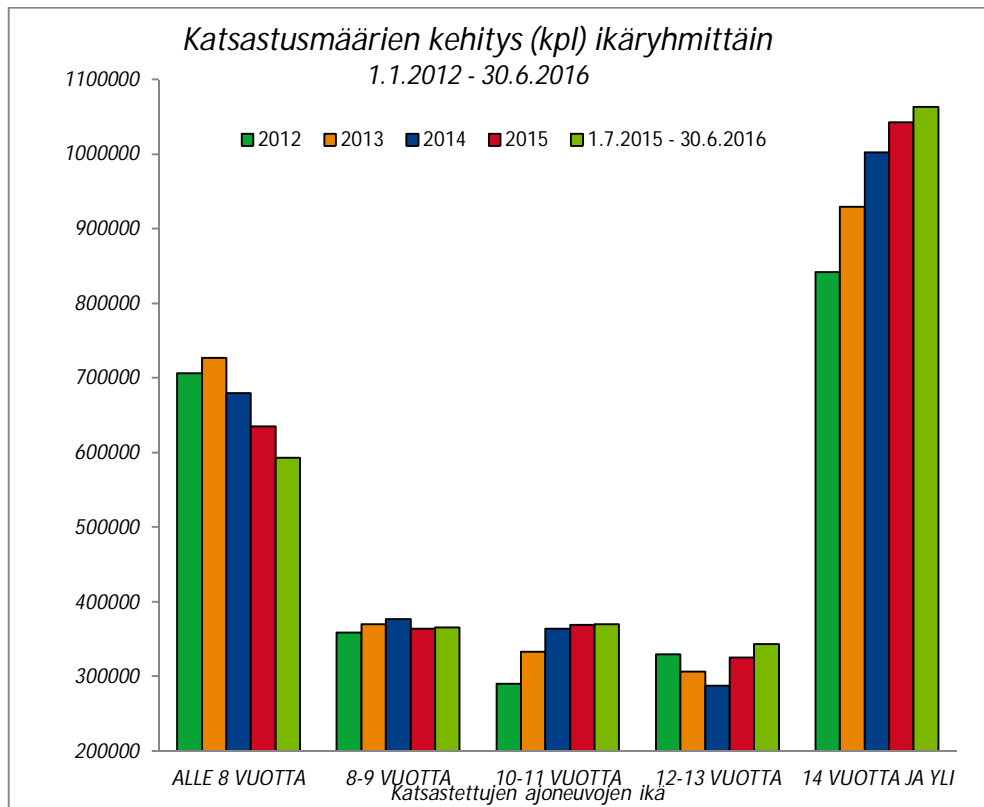

Kuva 6. Eri-ikäisten ajoneuvojen katsastuksissa havaittujen vähäisten vikojen (1-vika) suhteellisten osuuksien kehitys 1.1.2012 – 30.6.2016 välisenä aikana. Yhdessä ajoneuvossa voidaan havaita useita saman vakavuuden vikoja.

Suomessa katsastetaan vuosittain noin 2,7 milj. ajoneuvoa. Suurin osa katsastetuista ajoneuvoista on iältään 14 vuotta tai sitä vanhempia (1.7.2015 - 30.6.2016 yht. 1 063 364 katsastusta). Toiseksi eniten katsastuksia suoritetaan alle 8 vuotta vanhoille ajoneuvoille (yht. 593 333 katsastusta). Muihin ikäryhmiin (8 - 9 vuotta, 10 - 11 vuotta, 12 - 13 vuotta) kuuluvien ajoneuvojen katsastusten vuosittainen määrä on ollut noin 300 000 katsastusta/vuosi.

Alle 8 vuotta vanhojen ajoneuvojen katsastusten suhteellinen osuus kaikista katsastuksista on siis ollut 1.7.2015 – 30.6.2016 välisenä aikana noin 21,7 %, 14 vuotta ja sitä vanhempien ajoneuvojen katsastusten osuus noin 38,9 % ja muiden ikäryhmien katsastusten osuus noin 13 %/ikäryhmä,

Eri ikäryhmissä olevien ajoneuvojen katsastusmäärien kehitys 1.1.2012 – 30.6.2016 välisenä aikana voidaan esittää Kuva 7 mukaisella tavalla.

Kuva 7. Eri-ikäryhmiin kuuluvien ajoneuvojen katsastusmäärien kehitys 1.1.2012 - 30.6.2016.

Kuva 7 on havaittavissa, että suurimman ikäryhmän eli vanhimpien ajoneuvojen (14 vuotta ja sitä vanhemmat) katsastusten vuosittainen määrä on kasvanut 1.1.2012 - 30.6.2016 välisenä aikana 842 107 katsastuksesta 1 063 364 katsastukseen (suhteellinen osuus on kasvanut 33,32 %:sta 38,98 %:iin). Uudempien ajoneuvojen ryhmän (alle 8 vuotta vanhat) katsastusten määrä on sen sijaan laskenut 706 584 katsastuksesta 593 333 katsastukseen (suhteellinen osuus on laskenut 27,96 %:sta 21,68 %:iin). Muiden ikäryhmien katsastusmäärien osuuksissa ei ole tapahtunut merkittäviä muutoksia.

Vanhimpaan ikäryhmään kuuluvien ajoneuvojen katsastusten määrän kasvaminen selittää myös sitä, miksi kaikista katsastuksissa (noin 2,7milj. katsastusta/v) laskettu vakavien vikojen (2- vika) osuus on noussut 1.1.2013 – 30.6.2016 välisenä aikana 48,3 %:sta 51,2%:iin, vähäisten vikojen osuus 64,2 %:sta 68,11 %:iin ja hylättyjen katsastusten suhteellinen osuus 26,3 %:sta 26,7 %:iin. Toisin sanoen autokannan vanhetessa myös katsastuksissa havaittujen vikojen ja hylättyjen katsastuspäätösten osuus nousee.

4.2 Katsastustoimipaikkojen toiminnan laadun arviointi

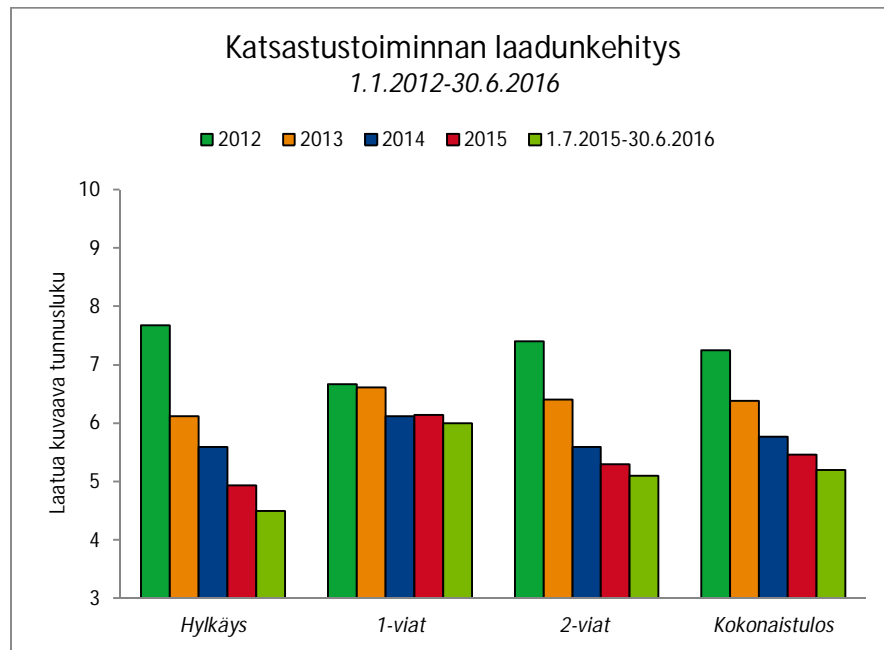
Katsastustoimipaikkojen tilastollinen laadun arviointi perustuu Trafin ylläpitämään ajoneuvoliikennerekisteriin tallennettujen katsastustietojen ja ajoneuvojen teknisten tietojen analysointiin sekä tilastollisten prosessin ohjausmenetelmien (*Statistical process control*) hyödyntämiseen.

Tilastollisia prosessin ohjausmenetelmiä soveltaen on ajoneuvoliikennerekisteriin tallennettujen tietojen perusteella laskettu odotusarvot eri-ikäisten ajoneuvojen kat-

sastuksissa havaittujen vikojen määrille ja hylkäysprosentteille. Odotusarvojen laskennassa on käytetty kaikkien ajoneuvoliikennerekisteriin vuonna 2013 tallennettuja katsastustietoja (noin 2,7milj. katsastusta, 0,7 milj. hylättyä katsastusta, 1,3 milj. vakavaa vikaa ja 1,7 milj. vähäistä vikaa).

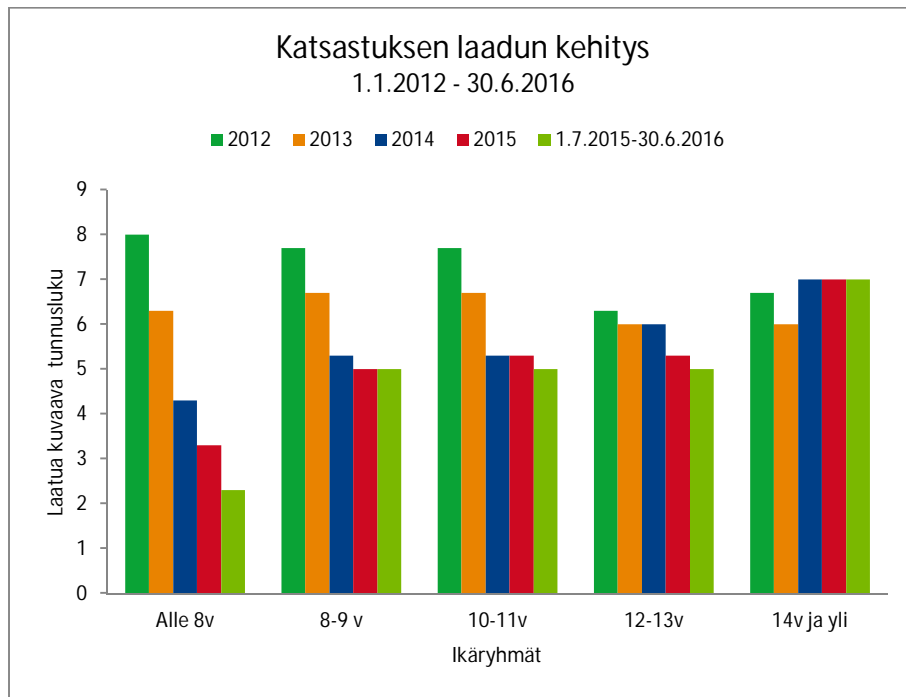
Odotusarvoja ja katsastustoimipaikoille katsastukseen esitettyjen ajoneuvojen tosiasiallista ikäjakaumaa, katsastustoimipaikalla havaittujen vikojen määriä sekä hylkäysprosentteja hyödyntäen on tilastollisten prosessin ohjausmenetelmien avulla tuotettu koko katsastustoiminnan sekä katsastustoimipaikkojen toiminnan laatua kuvaavia tunnuslukuja. Tunnuslukujen avulla voidaan seurata katsastustoiminnan laadunkehitystä, saada tukea katsastustoimintaan liittyvälle päätöksenteolle, tunnistaa katsastuksen laatuun liittyviä ongelmia, suunnitella ja päättää mitä pitäisi parantaa sekä seurata tehtyjen toimenpiteiden ja päätösten vaikutuksia.

Katsastuksen laadun kehitystä 1.1.2012 - 30.6.2016 välisenä aikana kuvaavat tunnusluvut voidaan esittää asteikolla 0 – 10 ja Kuva 8 mukaisella tavalla. Menetelmä otettiin käyttöön vuonna 2014, mutta tuloksia on tuotettu myös tätä edeltävältä ajalta.

Kuva 8. Katsastuksen laadun kehitys 1.1.2012 - 30.6.2016 välisenä aikana.

Tarkasteltaessa tilastollisten menetelmien avulla tuotettujen tulosten kehitystä, voidaan Kuva 8 perusteella havaita, että katsastuksen laatua kuvaavat tulokset ovat heikentyneet 1.1.2012 – 30.6.2016 välisenä aikana.

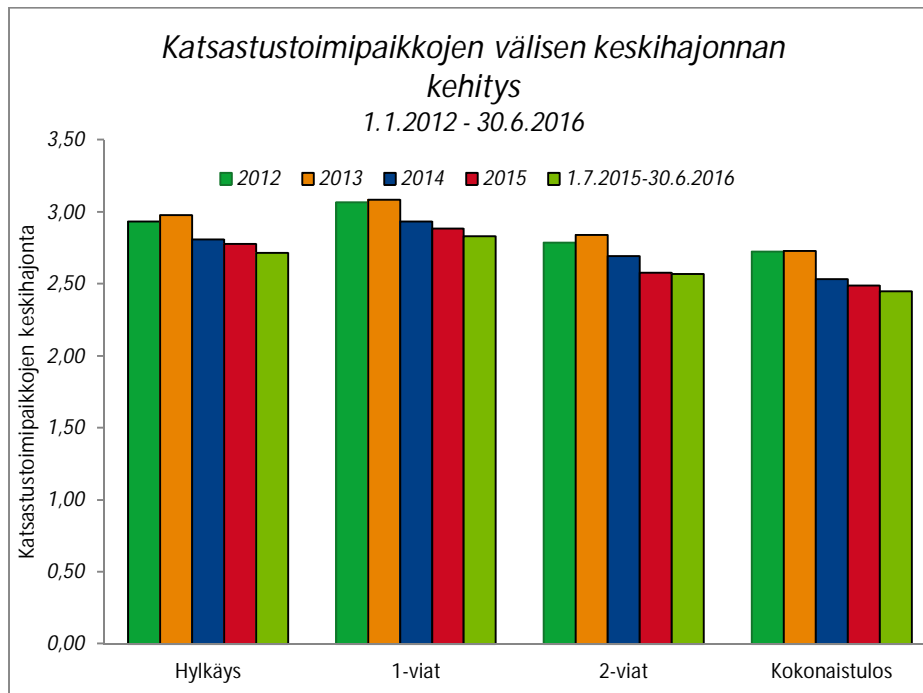

Kuva 9. Katsastuksen laatua kuvaavien tunnuslukujen kehitys ikäryhmittäin

Tarkasteltaessa katsastuksen laadun kehitystä eri-ikäisten ajoneuvojen katsastusten perusteella on havaittavissa, että muutos on ollut suurimmillaan alle 8 vuotta vanhojen ajoneuvojen katsastusten osalta. Kuva 9 perusteella alle 8 vuotta vanhojen ajoneuvojen katsastuksissa havaittujen vakavien vikojen, vähäisten vikojen ja hylättyjen katsastusten osuus on laskenut voimakkaimmin. Toisin sanoen uudemmissa ajoneuvoissa havaitaan katsastuksessa yhä vähemmän vikoja ja niitä myös hylätään katsastuksessa selvästi aiempaa vähemmän.

Katsastustoiminnan tasalaatuisuuden eli katsastustoimipaikkojen välisen laadun kehitystä voidaan arvioida katsastustoimipaikkojen suorittamien katsastuksen laatua kuvaavien tulosten jakauman, eli tulosten keskihajonnan perusteella. Mitä pienempi katsastustoimipaikkojen välinen keskihajonta on, sitä tasaisemmasta laadusta on kyse.

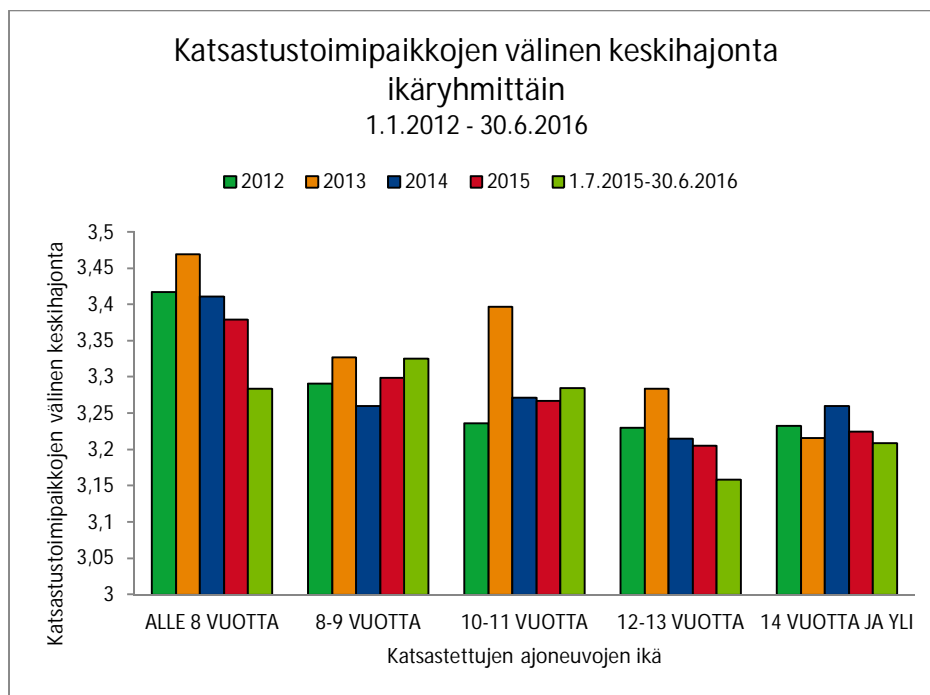
Katsastustoimipaikkojen toiminnan laatua kuvaavien tunnuslukujen keskihajonnan kehitys 1.1.2012 - 30.6.2016 välisenä aikana voidaan esittää Kuva 10 mukaisella tavalla.

Kuva 10. Katsastustoimipaikkojen laadun keskihajonnan kehitys 1.1.2012 - 30.6.2016 välisenä aikana.

Katsastustoiminnan tasalaatuisuutta kuvaavat tulokset ovat 1.1.2012 - 30.6.2016 välisenä aikana parantuneet eli katsastustoimipaikkojen toiminnan laatua kuvaavien tunnuslukujen välinen keskihajonta on pienentynyt katsastustoimipaikkojen välillä, niin hylättyjen katsastusten, vakavien vikojen, vähäisten vikojen kuin katsastuksen laatua kuvaavien katsastustoimipaikkokohtaisten kokonaistulostenkin perusteella.

Eri-ikäisten ajoneuvojen katsastusten laatua kuvaavien tunnuslukujen keskihajonnan kehitys 1.1.2012 – 30.6.2016 voidaan esittää Kuva 11 mukaisella tavalla.

Kuva 11. Eri-ikäryhmiin kuuluvien ajoneuvojen katsastuksen laatua kuvaavien tunnuslukujen keskihajonnan kehitys 1.1.2012 – 30.6.2016.

Tarkasteltaessa eri-ikäisten ajoneuvojen katsastuksen laatua kuvaavien tunnuslukujen keskihajontaa, voidaan kuvan perusteella havaita, että katsastustoimipaikkojen laatua kuvaavien tunnuslukujen välinen keskihajonta on pienentynyt vuoden 2013 tuloksiin verrattuna kaikissa katsastettujen ajoneuvojen ikäryhmissä. Toisin sanoen katsastustoimipaikkojen väliset laatuerot ovat kaventuneet eli katsastustoimipaikkojen laatuerot ovat pienentyneet aiempaan verrattuna.

4.3 Yhteenveto laadun kehityksestä

Katsastuksissa havaittujen vakavien vikojen, vähäisten vikojen ja hylättyjen katsastuspäätösten osuus on kasvanut vuoden 2012 jälkeen vanhimpien ajoneuvojen katsastuksissa. Kehitystä voidaan pitää myönteisenä, koska vanhimpaan ikäryhmään kuuluvissa ajoneuvoissa havaittujen vakavien vikojen osuus muodostaa kaikkien ajoneuvojen katsastuksissa havaittujen vakavien vikojen kokonaismäärästä yli 64%.

Samanaikaisesti uudempien ajoneuvojen katsastuksissa havaittujen vikojen osuus on laskenut jatkuvasti. Mahdollisia vaikutuksia arvioitaessa on kuitenkin huomioitava, että alle kahdeksan vuotta vanhojen ajoneuvojen katsastuksissa havaittujen vakavien vikojen osuus muodostaa kaikkien ajoneuvojen katsastuksissa havaittujen vakavien vikojen kokonaismäärästä vain noin 5% (1.7.2015 – 30.6.2016).

Tarkasteltaessa katsastuksen laadunkehitystä tilastollisten menetelmien avulla, voidaan katsastuksen laadun todeta parantuneen vanhimpien ajoneuvojen ryhmässä sekä katsastustoimipaikkojen välisten laatuerojen kaventuneen vuoden 2013 jälkeen kaikissa ikäryhmissä. Toisin sanoen katsastusyrietykset ovat kyenneet hyödyntämään katsastuksen laatua kuvaavia tunnuslukuja sekä kehittämään katsastuksen laatua ja parantamaan katsastustoiminnan tasalaatuisuutta.

5 Valvonta

5.1 Katsastuksen valvonta

Trafi valvoo katsastustoimintaa sekä ohjaa ja valvoo ulkopuolisten sopimuskumppanien toimintaa. Sopimuskumppanit suorittavat pääasiassa katsastustoimipaikoille suuntautuvia valvontatarkastuksia sekä erikoiskatsastusten valvontaa (ajoneuvoliikennetietojärjestelmään tallennettujen asiakirjojen ja rekisterimerkintöjen perusteella). Valvontaa kohdistetaan riskiperusteisesti mm. hyödyntämällä tilastollisen laadunvalvonnan mittareita, jonka tulokset perustuvat tilastollisiin laadunvalvontamenetelmiin ja Trafin ylläpitämään ajoneuvoliikennetietojärjestelmään tallennettujen tietojen analysointiin. Katsastuksen valvonta koostuu valvontahavainnoista, joita saadaan valvontatarkastuksista, erikoiskatsastusten valvonnasta, testiautotoiminnasta, kansalaisten ja toisten viranomaisten yhteydenotoista sekä yksittäisten ajoneuvojen uudelleen tarkastuksista välittömästi katsastuksen jälkeen. Mikäli katsastustoimipaikalle kertyy useita valvontahavainnoita tai virheet ovat toistuvia, niin Trafi voi ryhtyä katsastustoiminnasta annetun lain 43 §:n mukaisesti toimenpiteisiin, joita ovat katsastusluvan peruutus kokonaan tai määräajaksi, varoitus tai huomautus. Myös yksittäiselle katsastajalle voidaan antaa huomautus, varoitus tai kieltää katsastuksien suorittaminen määräajaksi.

Vuoden 2015 katsastustoimintaan liittyen annettiin katsastustoimipaikoille 4 huomautusta. Kaikkien annettujen huomautusten perusteena on ollut se, että on jätetty suorittamatta tehtävä, joka on erikseen säädetty suoritettavaksi määräaikaikatsastuksen yhteydessä.

Vuoden 2016 katsastustoimintaan liittyen ei oltu annettu marraskuun loppuun mennessä yhtään sanktiota.

5.2 Valvontatarkastus

Katsastustoiminnasta annetun lain (957/2013) voimaantulon jälkeen Liikenteen turvallisuusvirasto on hyödyntänyt katsastustoimipaikoille suuntautuvien tarkastusten suorittamiseksi ulkopuolista palveluntarjoajaa. Ennen lain muutosta Liikenteen turvallisuusvirasto suoritti noin 150 valvontatarkastusta vuodessa. Palvelun tarjoaja suorittaa tarkastuksia 150-200 kpl vuodessa. Vuonna 2016 tullaan suorittamaan 205 valvontatarkastusta, joista Liikenteen turvallisuusvirasto suoritti itse 5 kappaletta.

Havaintoja kerätään katsastusluvan haltijan oman laadunvalvonnan toiminnasta, katsastustoiminnassa käytettävistä työmenetelmistä ja katsastukseen esitetyissä ajoneuvoissa olevien vikojen ja puutteellisuuksien havaitsemisesta ja arvostelusta, dokumentoinnista ja katsastustoimintaan käytettävistä tiloista ja laitteista. Tarkastuksesta laaditaan katsastustoimipaikalle tarkastusraportti ja havaittujen puutteiden johdosta edellytetään toimenpiteitä omavalvonnasta.

Valvonnassa on havaittu puutteita mm. katsastustoimipaikan suorittamassa omavalvonnassa, katsastustoimipaikan tiloissa ja laitteissa sekä katsastajien tarkastusmenetelmissä. Trafi seuraa valvontatarkastusten havaintoja ja tarvittaessa toimintaa seurantaan myös muilla valvontamuodoilla.

5.3 Erikoiskatsastusten valvonta

Erikoiskatsastuksia ovat ajoneuvoon tehdyn muutoksen hyväksymiseen ja rekisteritietojen muuttamiseen sekä ajoneuvon rekisteröintiin sekä liittyvät muutoskatsastukset ja rekisteröintikatsastukset. Vuosittain suoritetaan noin 70 000 rekisteröintikatsastusta sekä 50 000 muutoskatsastusta.

Erikoiskatsastusten valvonnassa tarkastetaan ajoneuvoliikennerekisteriin tallennettujen ajoneuvon teknisten- ja muiden tietojen sekä digitoitujen katsastusasiakirjojen perusteella, onko muutos- tai rekisteröintikatsastuksessa hyväksytty ajoneuvo vaatimustenmukainen, onko ajoneuvon vaatimustenmukaisuus osoitettu oikealla tavalla ja onko ajoneuvoliikennerekisteriin tallennettujen tietojen sekä digitoitujen asiakirjojen osalta menetelty säännösten ja ohjeiden mukaisella tavalla.

Erikoiskatsastusten valvonnassa tarkastettavaksi valitaan kaikkien muutos- ja rekisteröintikatsastuksia suorittaneiden katsastustoimipaikkojen suorittamia katsastuksia. Tarvittaessa valvontaa voidaan kohdistaa riskiperusteisesti sellaisten katsastusluvan haltijoiden tai sellaisten ajoneuvojen katsastuksiin, joissa valvontatulosten, valvontahavaintojen ja/tai katsastustoiminnasta saadun palautteen perusteella on todennäköisimmin ongelmia.

Trafi raportoi valvontahavainnot ja valvonnan tulokset katsastustoimipaikoille. Raportointi sisältää yksilöidyt kuvaukset valvontahavainnoista sekä katsastustoimipaikkakohtaisen yhteenvedon tarkastettujen katsastusten sekä valvontahavaintojen katsastustoimipaikkakohtaisesta määrästä. Raportoinnin yhteydessä katsastusluvan haltijoille varataan ajoneuvojen katsastustoiminnasta annetun lain (957/2013) 43 §:n mukainen mahdollisuus suunnitella ja toteuttaa sellaisia korjaavia ja ehkäiseviä toimenpiteitä, jotka todennäköisimmin estävät raportissa kuvattujen valvontahavaintojen esiintymisen uudelleen.

Trafi kerää ja ylläpitää toimiala, katsastustoimipaikka- ja katsastajakohtaista tietoa valvonnan tuloksista ja valvonnassa kerätyistä havainnoista. Trafi hyödyntää tietoa katsastustoiminnan laadun ja katsastustoimipaikkojen oman laadunvalvonnan arvioimisessa sekä katsastuksen ohjeistuksen ja valvonnan parantamisessa.

Valvonnan tuloksia voidaan hyödyntää myös katsastustoiminnasta annetun lain (957/2013) 43 §:ssä, 44 §:ssä tai 45 §:ssä mainittujen toimenpiteiden perusteena silloin, kun katsastusluvan haltija ei ole valvontahavaintojen perusteella kyennyt varmistamaan toiminnan riittävän korkeaa laatua eikä katsastusluvan haltijan oma laadunhallinta ole kyennyt ehkäisemään katsastustoimintaan liittyvien ongelmien esiintymistä uudelleen.

Erikoiskatsastusten valvonnan tuloksia ja yleisimpiä valvontahavaintoja julkaisemalla Trafi tukee katsastusluvan haltijoiden omaa laadun valvontaa tunnistamaan ja ehkäisemään erikoiskatsastusten laatuun liittyviä ongelmia, varmistamaan erikoiskatsastustoiminnan riittävän korkean laadun sekä arvioimaan omaa toimintaansa suhteessa yleiseen valvontahavaintojen määrään.

Trafi on tarkastanut erikoiskatsastusten valvonnassa vuonna noin 10 500 muutoskatsastusta sekä noin 2500 vuonna 2015 – 2016 suoritettua rekisteröintikatsastusta. Tarkastuksissa tehdyt valvontahavainnot on luokiteltu kolmeen eri vakavuusluokkaan.

Vakavuusluokkia ovat;

Vakavuus 1 (luokka 1) on muodollinen virhe menettelyssä, asiakirjassa, arkistoinnissa tai ajoneuvon rekisteritiedoissa.

Vakavuus 2 (luokka 2) on selkeä virhe menettelyssä, asiakirjassa, arkistoinnissa tai ajoneuvon rekisteritiedoissa.

Vakavuus 3 (vakavuus 3) on vakava virhe menettelyssä, asiakirjassa, arkistoinnissa tai ajoneuvon rekisteritiedoissa.

Vuonna 2015 suoritettujen muutoskatsastusten valvonnassa (noin 8500 muutoskatsastusta) tehtyjen havaintojen ja vuonna 2016 suoritettujen muutoskatsastusten uudelleen tarkastuksen (noin 2500 muutoskatsastusta) tehtyjen havaintojen perusteella katsastustoimipaikat ovat pääsääntöisesti onnistuneet ehkäisemään aiemmin raportoitujen valvontahavaintojen esiintymistä uudelleen eli parantamaan näiltä osin erikoiskatsastusten laatua.

5.4 Testiajoneuvotoiminta

Testiautotoiminnassa katsastukseen esitetään ajoneuvo, johon on tehty ennalta vikoja ja katsastustoimipaikan suorittama katsastus pisteytetään havaittujen vikojen perusteella.

Uuden katsastuslainsäädännön voimaantulon jälkeen on suoritettu kaksi testiautokierrosta. Testiauto esitettiin määräaikaikatsastukseen molemmilla testiautokierroksilla 75 katsastustoimipaikalle, eli yhteensä 150 katsastustoimipaikalle. Toimipaikkojen saamien pisteiden keskiarvo jäi molemmilla kierroksilla hieman neljän edellisen vuoden keskiarvoa alemmaksi. Tuloksissa on ollut suurta vaihtelua johtuen testiajoneuvojen ja niihin valmistettujen vikojen vaihtelun vuoksi. Kahden testiautokierroksen perusteella ei ole vielä mahdollista arvioida johtuuko tulos katsastustoiminnan laadun muuttumisesta vai onko kyseessä normaali vaihtelu.

Vuoden 2015 aikana suoritettu testiajoneuvotoiminta johti kahteen huomautukseen.

Vuonna 2016 ei ole suoritettu yhtään testiautokierrosta koska vuonna 2016 aloitettiin testiautotoiminnan kehittäminen ja uudelleen järjestäminen. Uutta toimintamallia ei ole vielä otettu käyttöön.

5.5 Palautteet katsastustoiminnasta

Liikenteen turvallisuusvirasto saa katsastustoimintaa koskevaa palautetta kansalaisilta, katsastustoimijoilta ja muilta viranomaisilta. Joissain tapauksissa saatu palaute johtaa Liikenteen turvallisuusviraston suorittamaan ajoneuvon uudelleen tarkastukseen.

Saatujen palautteiden vuoksi Liikenteen turvallisuusvirasto on suorittanut ajoneuvojen uudelleen tarkastuksia vuonna 2016 marraskuun loppuun mennessä 6 kappaletta.

Ilmoituksia toisella katsastustoimipaikalla jälkitarkastuksen yhteydessä havaituista muista vioista on tullut vuonna 2016 marraskuuhun mennessä 6 kpl. Saadut ilmoitukset on välitetty katsastustoimipaikalle tiedoksi ja heiltä on edellytetty toimenpiteitä omavalvonnassaan saadun palautteen johdosta.

5.6 Ajoneuvojen uudelleen tarkastus

Katsastustoiminnasta annettu lain (957/2013) voimaantulon jälkeen Liikenteen turvallisuusvirasto on saanut heti katsastuksen jälkeen suorittaa ajoneuvolle katsastusta vastaavan tarkastuksen tai osan siitä. Tarkastuksen suorittamiseksi Liikenteen turvallisuusviraston virkamies saa pysäyttää ajoneuvon ennen sen poistumista katsastustoimipaikalta. Tarkastus tulee suorittaa siten, että siitä aiheutuu uudelleen tarkastettavan ajoneuvon kuljettajalle mahdollisimman vähän vaivaa. Tarkastuksien suorittaminen on aloitettu vasta 2016.

Marraskuun loppuun mennessä Liikenteen turvallisuusviraston suorittamia ajoneuvojen uudelleen tarkastuksia oli suoritettu 50 kappaletta joista 8 suoritettiin jälkitarkastuksen yhteydessä. Välittömästi suoritettujen määräaikaikatsastuksen jälkeen suoritetuissa tarkastuksissa 26,5 prosentissa oli katsastuspäätös virheellinen ja 35,7

%:ssa jäi yksi tai useampia hylkäykseen johtavia vikoja havaitsematta. Joissakin tapauksissa Liikenteen turvallisuusvirasto on ajoneuvon uudelleen tarkastamisen perusteella määrännyt ajoneuvon valvontakatsastukseen. Koska ajoneuvojen uudelleen tarkastukset aloitettiin vuonna 2016 ja tarkastuksien määrä on vielä vähäinen, niin ei voida arvioida onko katsastuksen laatu muuttunut lainmuutoksen myötä. Tarkastuksien perusteella voidaan kuitenkin todeta, että katsastuksissa jää vikoja havaitsematta.

6 Työvoiman saatavuus ja katsastajakoulutuksen tilanne

6.1 Työvoiman saatavuus

Yleinen taloudellinen tilanne on aina heijastunut katsastustoimipaikkojen työvoiman saatavuuteen. Nykyinen taloustilanne ja sen myötä automyyntien hiljeneminen ovat johtaneet työllisyyden heikkenemiseen korjaamoalalla. Tämän seurauksena työvoiman saatavuus katsastusalalla on jo pidemmän aikaa ollut melko hyvä³. Taloudellisen tilanteen parantuessa työvoimatilanteen odotetaan kuitenkin kääntyvän jälleen huonompaan suuntaan.

Katsastajan peruskoulutuksena edellytettiin aiemmin vähintään teknikon tai insinöörin tutkinnon suorittamista. Teknikkokoulutuksen loppuminen vaikeutti kuitenkin uusien työntekijöiden saantia katsastusalalle. Tämän vuoksi katsastuslainsäädäntöä uudistettaessa katsastajien peruskoulutusvaatimuksia ajantasaistettiin. Muutoksella mahdollistettiin katsastustehtäviin hakeutuminen myös ammatti- ja erikoisammattitutkintojen kautta. Uudistuksella pyrittiin varmistamaan katsastustyövoiman saatavuus sekä ehkäisemään alalla työvoimapulaa.

Katsastusalalla on aloittanut vuosittain noin 60 - 70 uutta katsastajaa. Toimipaikkojen määrän kasvun ja samalla koon pienentymisen myötä alalle tulleiden katsastajien määrä on vuosien 2015 ja 2016 aikana ollut kuitenkin noin 100 henkilöä vuodessa. Katsastajan peruskoulutusvaatimusten keventäminen ei ole vaikuttanut merkittävästi alalle koulutettavien uusien katsastajien määrään, sillä ammatti- tai erikoisammattitutkinnon suorittaneita katsastajia on lakimuutoksen jälkeen koulutettu vain melko vähäinen määrä. Valtaosalla katsastajakoulutukseen osallistuvista on edelleen insinööri- tai teknikkotutkinto.

Katsastusalan toimijoiden kanssa käytyjen keskusteluiden mukaan lakiuudistuksella ei toistaiseksi ole nähty olleen merkittävää itsenäistä vaikutusta työvoiman saatavuuteen. Työvoiman tarjonta on kuitenkin lakiuudistuksen jälkeen ollut pääsääntöisesti hyvä, joitakin alueellisia tai paikkakuntaakohtaisia poikkeuksia lukuun ottamatta. Alan toimijoiden mukaan alalle hakeutuvia on ollut tarjolla verrattain hyvin erityisesti niillä alueilla, joissa järjestetään autoalan peruskoulutusta sekä katsastajakoulutusta. Sen sijaan alueellisesti, esimerkiksi Itä-Suomessa, alalle soveltuvien uusien katsastajien rekrytoiminen on ollut vaikeampaa.

Katsastustoimipaikkojen edellytettiin aiemmin suorittavan sekä kevyiden että raskaiden ajoneuvojen katsastuksia. Katsastuslainsäädäntöä uudistettaessa kevyiden ja raskaiden ajoneuvojen katsastukset kuitenkin erotettiin toisistaan. Vastaavasti katsastustoiminnasta vastaavalta henkilöltä ei enää vaadita katsastuskokemusta kaik-

³ Perustuu suurimpien toimijoiden kanssa käytyihin keskusteluihin

kien ajoneuvojen katsastuksista. Kevyiden ajoneuvojen määräaikais- ja erikoiskatsastusten suorittajien runsaasta lukumäärästä johtuen uudistus on lisännyt huomattavasti niiden katsastajien määrää, jotka soveltuvat toimipaikkojen katsastustoiminnasta vastaaviksi henkilöiksi, mikä on helpottanut uusien toimipaikkojen perustamista.

6.2 Katsastajakoulutus

Katsastajilta on edellytetty peruskoulutuksen lisäksi katsastusoikeuksien saamiseen tähtäävää jatkokoulutusta vuodesta 1999 alkaen. Koulutusvaatimuksen voimaantumisen jälkeen koulutusta oli hyvin pitkään tarjolla vain kahden - kolmen koulutusosaston saaneen organisaation toimesta. Viimeisen viiden vuoden aikana kouluttajien määrä on lisääntynyt ja koulutustarjonta on vakiintunut aiempaa laajemmaksi.

Alalle tulevilta henkilöiltä edellytettävää kevyiden ajoneuvojen määräaikaikatsastuskoulutusta annetaan nykyisin neljän eri kouluttajan toimesta. Raskaiden ajoneuvojen määräaikaikatsastuskoulutusta tarjoaa neljä kouluttajaa. Koulutussuunnitelmien mukaan vuoden 2016 aikana järjestetään yhteensä 9 kevyiden ajoneuvojen määräaikaikatsastuskoulutusta. Raskaiden ajoneuvojen määräaikaikatsastuskoulutuksia on suunniteltu pidettäväksi 4. Määräaikaikatsastuskoulutukseen liittyvää täydennyskoulutusta tarjoaa seitsemän kouluttajaa, ja tilaisuuksia on vuonna 2016 noin 20 kappaletta.

Vastaavasti erikoiskatsastuksista kevyiden ajoneuvojen rekisteröinti-, muutos- ja kytkentäkatsastuskoulutusta antaa neljä kouluttajaa ja raskaiden ajoneuvojen rekisteröinti-, muutos- ja kytkentäkatsastuskoulutusta järjestää kolme kouluttajaa. Raskaiden ajoneuvojen jarrujen laajan tarkastuksen koulutusta tarjoaa neljä kouluttajaa. VAK-ajoneuvojen katsastuksen ja hyväksyntöjen erikoiskoulutusta järjestää kolme kouluttajaa.

Nykyisin määräaikais-, erikois- ja täydennyskatsastuskoulutuksen tarjontaa voidaan pitää katsastustoimipaikkojen kannalta katsottuna varsin hyvänä. Koulutuksien tarjoajien tai koulutusten määrässä ei ole tapahtunut oleellisia muutoksia katsastuslainsäädännön muuttamisen myötä.

7 Tulevat muutokset

7.1 Katsastusdirektiivin muutos

Katsastusalalle muutoksia tuo EU-lainsäädännön uudistus, joka on voimaansaatettava keväeseen 2018 mennessä. EU-lainsäädäntö on tähän saakka koostunut pääasiassa vähimmäisvaatimuksista katsastettaville ajoneuvoluokille, katsastusväleille ja tarkastuskohteille sekä tarkastusmenetelmille. Nyt vaatimukset ulottuvat myös katsastajiin, toimipaikkojen tiloihin ja laitteisiin sekä valvontaan. Lisäksi direktiivin kautta pakollinen katsastusvelvollisuus ulottuu jatkossa myös nopeisiin traktoreihin ja tiettyihin L-luokan ajoneuvoihin, kuten mm. kuutiotilavuudeltaan yli 125cm³ moottoriin. L-luokkien ajoneuvojen osalta säilyi kuitenkin mahdollisuus kansallisesti poiketa katsastusvelvollisuudesta, mikäli jäsenvaltio toteuttaa vaihtoehtoisia liikenneturvallisuustoimenpiteitä. Trafi selvittää yhdessä eri toimijoiden kanssa näiden vaihtoehtoisia toimenpiteitä ja niiden toimeenpanoa. Nopeat traktorit, joita käytetään pääasiassa maa-, puutarha- tai metsätalouden, maanviljelyn taikka kalatalouden tuotannossa, voidaan vapauttaa katsastusvaatimuksesta.

Liikenne- ja viestintä ministeriö on 8.12.2016 käynnistänyt lausuntokierroksen katsastuslainsäädännön uudistamiseksi. Kansalaisten kannalta esityksen keskeisin muutos on varmastikin katsastusvälin harventaminen alle 10-vuotialle henkilö- ja pakettiautoille, sekä ns. rullaava katsastus, jossa seuraavan katsastuksen ajankohta määräytyy hyväksytysti suoritetusta määräaikaikatsastuksesta. Henkilö- ja pakettiautojen ensimmäinen määräaikaikatsastus olisi neljän vuoden iässä ja sen jälkeen joka toinen vuosi, kunnes autot saavuttavat kymmenen vuoden iän. Yli kymmenenvuotiaat autot tulisi jatkossakin katsastaa vuosittain. Moottoripyörät ehdotetaan myös jätettäväksi katsastusvelvollisuuden ulkopuolelle. Luvanvaraisessa liikenteessä käytettävät traktori tulee ehdotuksen mukaan jatkossa katsastaa ensimmäisen kerran neljän vuoden ikäisinä ja sen jälkeen joka toinen vuosi. Muiden ajoneuvoluokkien osalta ei ehdoteta tehtävän muutoksia katsastusvelvollisuuteen.

Katsastusyriyten kannalta katsastusaikaväli tuo merkittävän muutoksen vuosittain suoritettavien katsastusten määrään. Myös traktorien katsastamisen asettaa tiettyjä muutoksia raskaiden ajoneuvojen katsastuksia suorittaville toimipaikoille. Ehdotuksessa on myös luovuttu riippumattomuusvaatimuksesta erikoiskatsastuksia suorittaville toimipaikoille. Riippumattomuusvaatimus on havaittu epätarkoituksenmukaiseksi ja se on aiheuttanut tarpeettomia yritysjärjestelyitä. Jatkossakin yritysten tulee kuitenkin esittää, kuinka he ovat järjestäneet toimintansa niin, ettei yrityksen muu liiketoiminta pääse vaikuttamaan katsastuksien lopputulokseen.

Suomen kannalta direktiivi uudistus ei tuo välttämättä suuria muutoksia nykytilaan katsastusvelvollisuuden mahdollista laajentamista lukuun ottamatta. Katsastusvelvollisuuden laajentamisen toimeenpanon tai vaihtoehtoisten toimenpiteiden lisäksi tullaan tarkastelemaan direktiivin vaatimuksia tiheämpää katsastusaikaväliä sekä direktiivin edellyttämää laajempaa katsastusvelvollisuutta jarrullisten kevytperävaunujen, nelipyörien ja kevyiden nelipyörien osalta. Näitä kansallisia lisävaatimuksia tullaan tarkastelemaan hallitusohjelman norminpurkutavoitteen mukaisesti, ottaen kuitenkin huomioon katsastuksen vaikutus muun muassa turvallisuuteen, ympäristöön ja elinkeinotoimintaan sekä kansalaisten arkeen.

8 Yhteenveto

Vuoden 2016 alkupuoliskolla katsastusalalla tapahtuneet muutokset ovat olleet vähäisiä. Muutokset ovat pääasiassa olleet vuonna 2014 muutetun katsastuslainsäädännön tavoitteiden mukaisia.

Katsastuspalveluiden saatavuus on säilynyt hyvänä myös alueellisesti. Katsastustoimipaikkojen määrä on kasvanut samaa tahtia, kuin aiempina vuosina. Myös raskaiden ajoneuvojen katsastuspalveluita on saatavissa alueellisesti kattavasti. Raskaiden ajoneuvojen katsastuspalveluiden saatavuus on kuitenkin heikentynyt hieman vuoden 2014 katsastuslainsäädännön muutoksen jälkeen.

Määräaikaikatsastuksen ja päästömittausten hintojen aleneminen pysähtyi vuoden 2016 alkupuoliskon aikana. Ennakkovarauksista annettavat alennukset näyttävät pienentyneen vuoden 2016 alkupuoliskon aikana. Hintojen laskeva kehitys on jatkunut ainakin vuoden 2013 syyskuulta vuoden 2016 alkuun. Katsastuslainsäädännön muutoksen tavoite hinnan nousun hillitsemiseksi on siis toteutunut.

Katsastusalan suurten toimijoiden markkinaosuus on edelleen pienentynyt. Tällä hetkellä ala näyttää kehittyvän kohti pienempiä yrityksiä. Katsastustoiminnan aloittamisen kynnystä saatiin alennettua sallimalla pelkkien kevyiden tai raskaiden ajoneuvojen katsastukset ja helpottamalla katsastustoiminnasta vastaavan henkilön pätevyysvaatimuksia katsastuslainsäädännön uudistuksen yhteydessä.

Katsastustoiminnan laadussa ei ole tapahtunut merkittäviä muutoksia. Laadun kehitystä voidaan pitää myönteisenä, sillä vanhimpien ajoneuvojen katsastuksissa havaittujen vikojen määrät ovat jatkaneet kasvamistaan ja kaiken ikäisten ajoneuvojen katsastuksissa toimipaikkojen väliset erot ovat pienentyneet edelleen.

Trafin suorittaman valvonnan määrä on kasvanut aiemmasta. Etenkin erikoiskatsastusten valvonnan määrä on kasvanut merkittävästi. Valvontaa on kyetty kohdistamaan riskiperusteisesti aiempaa paremmin tilastollisten laadunhallintamenetelmien käyttöönoton jälkeen.

Työvoiman saatavuus on ollut viime vuosina hyvä. Lakiuudistus on lisännyt huomattavasti niiden katsastajien määrää, jotka soveltuvat toimipaikan katsastustoiminnasta vastaaviksi henkilöiksi, koska vastaavalta henkilöltä ei enää vaadita katsastuskokemusta kaikkien ajoneuvojen katsastuksista. Tämä on helpottanut uusien toimipaikkojen perustamista. Ammatti- tai erikoisammattitutkintotaustaisia henkilöitä ei ole toistaiseksi tullut alalle vielä merkittävän paljoa. Vuonna 2015 ja 2016 on kuitenkin alalle koulutettu aiempia vuosia enemmän katsastajia. Katsastajien perus- ja jatkokoulutustarjonnassa ei ole tapahtunut merkittäviä muutoksia.

Keväällä 2018 voimaan tuleva katsastusdirektiivin muutos aiheuttaa muutoksia suomalaiseen katsastuslainsäädäntöön. Katsastusosalalle suurimmat muutokset tulee aiheuttamaan alle 10-vuotaiden henkilö- ja pakettiautojen katsastusvälin harventaminen, joka vähentää vuosittain suoritettavien katsastusten määrää. Katsastusten määrän väheneminen voi aiheuttaa merkittäviä muutoksia katsastuspalveluiden saatavuuteen ja hintaan.